

Частина 2. ПСИХОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ТА СОЦІАЛЬНОГО ВПЛИВУ

Бойко Анастасія, Панасюк Надія. Взаємозв'язок соціально-психологічного клімату в студентському колективі та ефективності в навчальній діяльності

Письменник Антуан де Сент-Екзюпері висловив думку про те, що на світі немає нічого дорожчого за ті зв'язки, що з'єднують людей.

У результаті порушення соціально запрограмованих взаємозв'язків між людьми в колективі виникає несприятливий соціально-психологічний клімат (СПК), який можна розглядати як продукт предметно-практичних взаємостосунків людей у процесі їх спільної діяльності, що виявляється у поведінці, довільних і мимовільних реакціях, способах спілкування.

Якщо соціально-психологічний клімат є несприятливим, то це негативно відображається на роботі групи і кожного її учасника зокрема, можуть виникати відкриті конфлікти, а також загальний стан психологічного напруження.

В роботі досліджено взаємозв'язок соціально-психологічного клімату та ефективності навчальної діяльності студентів. Ця робота є актуальною, адже від ефективності студентів у навчанні буде залежати їх майбутній професіоналізм, тому дуже важливо знати, чи є соціально-психологічний клімат фактором впливу на успішність навчального процесу.

Об'єктом дослідження є соціально-психологічний клімат. Предметом є залежність ефективності студентів у навчальній діяльності (їх залученість у навчальний процес та задоволеність навчанням) від СПК.

Мета дослідження полягала у теоретичному вивченні та

дослідженні взаємозв'язку соціально-психологічного клімату на ефективності студентів у процесі навчальної діяльності.

Соціально-психологічний клімат (СПК) – це стан групової психіки, сукупність відношення членів колективу до умов і характеру сумісної діяльності, до колег по роботі, до керівника колективу [1; с. 325].

Соціально-психологічний клімат – це якісна сторона міжособистісних відносин, яка проявляється у вигляді сукупності психологічних умов, які сприяють або перешкоджають спільній продуктивній діяльності і всесторонньому розвитку особистості в групі [9; с. 163].

Суть сприятливої соціально-психологічної природи в студентській групі полягає в тому, що процес психолого-педагогічного навчання, який протікає в позитивній атмосфері створює сприятливі умови не тільки для подальшого розвитку і закріплення якостей, яких вони набули до вступу у вищий навчальний заклад (ВНЗ), але й розвитку і формування нових, професійно важливих якостей, психолого-педагогічних знань, умінь і навичок [5; с. 287].

Основним показниками СПК виступають характер відносин між студентами, викладачами і студентами, студентами і керівництвом ВНЗ, викладачами. СПК виражає загальний настрій та ступінь задоволеності студентами організацією навчального процесу, відносинами з іншими студентами та загальним рівнем організованості у ВНЗ [6; с. 348-350].

Для сприятливого СПК властиві: переважання творчого, професійного настрою протягом дня навчання; почуття групової згуртованості та товариськості; високий рівень підготовки студентів; гарні взаємозв'язки між викладачами і студентами; рівномірність розподілу об'єму навчання та навантаження на кожного студента групи; своєчасність та об'єктивність вирішення конфліктних ситуацій; справедливості в оцінці діяльності студентів групи, а також розподіл винагороди; використання можливостей неформального лідерства для розв'язання навчальних та виховних задач; критика й самокритика; колективне обговорення варіантів важливих рішень, що приймаються; цілковита згода надати допомогу товаришам.

Для несприятливого СПК властиві: систематичні запізнення та довготривала відсутність на лекціях та семінарах; відкрите небажання навчатися; неточне виконання рішень і дотримання порад викладачів, пряме їх ігнорування; поширення чуток один

про одного; прихована критика умов навчання; даремна трата часу, що розрахований на навчання та виховання; часті конфлікти між студентами й відсторонення колективу від їх спільного вирішення; часті порушення дисципліни; низька активність при обговоренні навчальних та спеціальних питань та відсутність критики та самокритики [2; с. 224].

Формування й удосконалювання соціально-психологічного клімату – це постійне практичне завдання викладача й куратора. Створення гарного соціально-психологічного клімату вимагає, особливо від викладача не тільки теоретичних знань із педагогіки й психології, але також окремих практичних досліджень, розуміння емоційного стану студентів, їхнього настрою, щиросердечних переживань, хвилювань, відносин один з одним [8].

Предметом навчальної діяльності є очікуваний результат (матеріальний, ідеальний) цієї діяльності який спонукає суб'єкта діяти задля його досягнення. Метою і результатом навчальної діяльності є зміни суб'єкта, а не зміна предметів, на які спрямовані дії, хоч без цього не обійтись. Зміни суб'єкта неможливі без здійснення ним предметних дій [7].

Ядром навчальної діяльності є навчальне самопізнання студентів, під яким Б. Ананьєв розумів усвідомлення студентами мотивів, завдань, прийомів навчання, усвідомлення самого себе як суб'єкта навчальної діяльності, який організовує, спрямовує та контролює процес навчання.

Якщо навчання перетворюється в творчість, то це особливо сприятливо впливає на емоційну сферу студента, загострює його пам'ять та уяву, викликає почуття радості та задоволення, сприяє підвищенню інтересу до пізнавальної діяльності [3; с. 25].

Навчальна діяльність студентів може бути вузько спрямованою (бажання мати позитивні оцінки, вивчити основну літературу, мати гарні конспекти і т. д.), широко-активною (досить повне розуміння значущості навчання, пізнавальні інтереси, володіння способами та прийомами навчальної діяльності, потяг до спілкування з викладачами), творчою (глибоке розуміння мети навчання у ВНЗ, самостійність при вивченні навчального матеріалу, оригінальні виступи на семінарах і т. д.). Вона відрізняється, з однієї сторони, від шкільної діяльності (головне – оволодіти знаннями), а з іншої – від діяльності професіоналів (практичне виконання певних ділових функцій) [4; с. 34].

Головна відмінність полягає в тому, що навчальна діяльність студента професійно спрямована, вона стає, по суті, навчально-професійною діяльністю (освоєння способів та досвіду професійного рішення тих практичних завдань, з якими можна зіштовхнутися в майбутньому, оволодіння професійним мисленням та творчістю). Істотним є посилення ролі професійних мотивів самоосвіти та самовиховання, які виступають як найважливіша умова розкриття можливостей особистості студента, його професійного росту [10].

Для дослідження психологічного клімату в студентському колективі було використано методика В.М. Зав'ялової під назвою «Оцінка мікроклімату студентської групи». Також взято методика «Вивчення згуртованості групи», яка призначена для визначення ступеня і характеру ціннісно-орієнтаційної єдності колективу, а також щоб визначити рівень згуртованості респондентів. Третя методика, використана в роботі – «Тест на визначення задоволеності роботою» Р. Куніної, який було адаптовано для виміру задоволеності навчальною діяльністю. Також додатково для дослідження була розроблена анкета «Залученість у навчальну діяльність» для того, аби визначити, наскільки активно респонденти задіяні у навчальному процесі та дізнатися про їхню успішність. Для цього було складено 15 питань закритого типу з вибором однієї відповіді з кількох запропонованих варіантів. В кінці анкети було розміщено паспортичку, з такими питаннями як стать, вік, група та середній бал.

Дослідження було проведене в січні 2017 року. У дослідженні взяло участь 36 респондентів, студентів першого курсу напрямку «практична психологія», з них 16 досліджуваних з першої групи і 20 – з другої. Середній вік учасників – 18 років, серед досліджуваних 32 дівчини і 4 хлопці. Після проведення дослідження було здійснено статистичний аналіз даних та інтерпретацію результатів.

За результатами анкетування було з'ясовано, що середній бал у студентів першого курсу напрямку «практична психологія» становить 71,06 бала зі 100 можливих. Залученість у навчальну діяльність становить 16, 89 бала – тобто середній показник, що свідчить про те, що загалом студенти включені у навчальну діяльність, інколи беруть участь у семінарах, конференціях, деколи займаються науковою роботою. Низька залученість у навчальну діяльність спостерігається у 22,2% досліджуваних, 38,9% – середня і 38,9% – висока залученість до

навчального процесу.

Щодо задоволеності навчальною діяльністю, то середній показник становить 7,22 бала – середньо-високий результат, що полягає у частковій прийнятності навчального процесу досліджуваними, загалом їх ставлення до навчання цілком задовільне, проте може виникати певний дискомфорт. Низький результат задоволеності навчальною діяльністю показали 5,6% респондентів, у 44,4% – середній результат і 50% досліджуваних задоволені своєю навчальною діяльністю на високому рівні. Ці дані підтверджує і психологічний клімат колективу – 22,42 бала, тобто середній рівень, який свідчить про прийнятний стан учасників групи, а також середній ступінь взаємопідтримки, емоційного забарвлення спільної діяльності, студенти підтримують дружні стосунки, готові співпрацювати та спільно вирішувати спірні та важливі часом важкі завдання, однак інколи їм буває важко знайти спільну мову, та разом виконувати відповідну роботу. Високий рівень психологічного клімату простежується у 2,8% респондентів, 11,1% показали середньо-високий результат, у 50% наявний середній рівень психологічного клімату, 13,9% – середньо-низький показник, у 8,3% рівень є незначним, а для 13,9% психологічний клімат є несприятливим.

Згуртованість колективу потоку становить 0,7 бала – високий показник, згідно з яким можна зробити висновок, що у групі сформувалися зв'язки, які дозволяють формальну структуру, що задається ззовні, перетворити на психологічну спільність людей, психологічний організм, який живе за своїми нормами і законами відповідно до своїх цілей і цінностей. Щодо сфер особистісних якостей, які учасники групи виділили найбільше – то це ставлення до навчання, навчально-організаційні вміння, ставлення до товаришів, стилі поведінки, розумові здібності.

Також ми провели порівняння середніх результатів по групах ПП-11 і ПП-12. Результати такі: середній бал у ПП-11 – 74,31, у ПП-12 – 68,46. Показники залученості у навчальну діяльність різняться таким чином: у ПП-11 – 18,13 (середній результат), у ПП-12 – 15,9 (теж середній показник). Щодо задоволеності навчанням, то у ПП-11 результат – 6,81, а у ПП-12 – 7,55 (середні показники). Психологічний клімат у ПП-11 – 28,44 (середній), у ПП-12 – 17,60 (середньо-низький рівень). Дані порівняльного аналізу проілюстровані на рисунку 1.1.

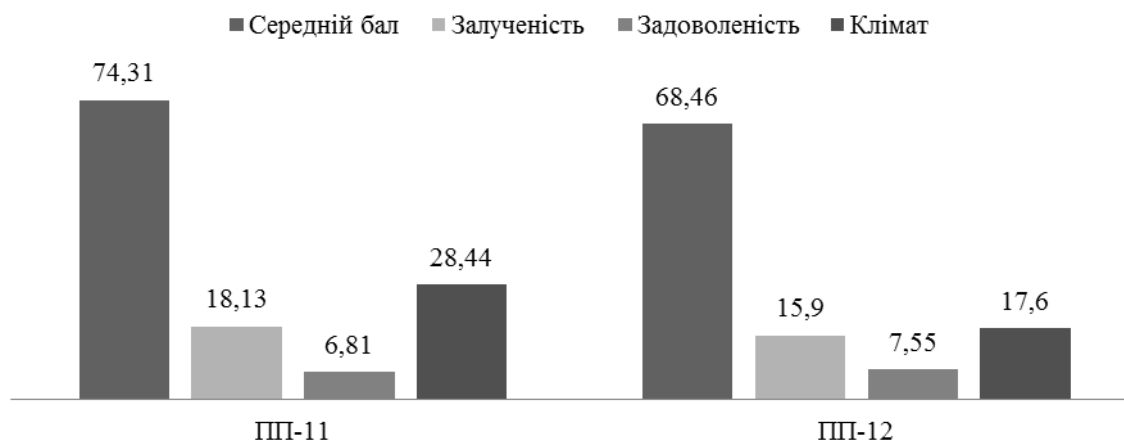

Рис. 1.1. Порівняльний аналіз груп ПП-11 і ПП-12

Для виявлення взаємозв'язку між психологічним кліматом та згуртованістю групи, задоволеністю навчанням, успішністю та залученістю у навчальну діяльність був проведений кореляційний аналіз за Пірсоном.

В результаті аналізу виявлено, що існує статистично значущий зв'язок психологічного клімату в колективі з успішністю у навчанні (середній бал), а також з залученістю у навчальну діяльність.

Якщо говорити про зв'язок між кліматом і успішністю у навчанні, то коефіцієнт кореляції становить 0,471 – помірна сила зв'язку, а показник $p \leq 0,004$ вказує на те, що кореляція статистично достовірна і високо значуща. Отже, виходячи з даних цих показників можна стверджувати, що чим сприятливішим є психологічний клімат в колективі, тим вищою є успішність студентів у навчанні.

Щодо зв'язку психологічного клімату і залученості у навчальну діяльність, то $r = 0,347$ – помірна сила зв'язку, а показник $p \leq 0,03$ (кореляція статистично достовірна і високо значуща). Це свідчить про те, що підвищення сприятливості психологічного клімату в групі може привести до більшої залученості студентів у навчальну діяльність та вищої їх активності в навчальному процесі.

В ході кореляційного аналізу також було виявлено зв'язок успішністю в навчальній діяльності і залученістю в навчальний процес. Ця кореляція є сильною: $r = 0,784$, а $p \leq 0,0001$, що свідчить про статистичну достовірність та високу значущість даного зв'язку. Отже, можна стверджувати, що чим вищою є залученість студента у навчальну діяльність, чим активніше він проявляє себе у процесі навчання, тим кращою є його успішність у навчанні, тим вищий у нього середній бал.

Крім цього, було виявлено кореляційний зв'язок між залученістю в навчальну діяльність і задоволеністю від навчання. Коефіцієнт кореляції становить: 0,434, тобто помірна сила зв'язку, а показник $p \leq 0,008$ вказує на те, що кореляція статистично достовірна і високо значуща. Виходячи з цього можна стверджувати, що чим більше студенти залучені в навчальну діяльність, чим більш активно вони приймають участь у практичних заняттях, додаткових конференціях, семінарах, тим більше задоволення вони отримують від навчального процесу.

Також в ході кореляційного аналізу було встановлено, що існує статистично значущий зв'язок між залученістю в навчальну діяльність і ставленням до товаришів. Кореляція помірної сили ($r = -0,335$), а $p \leq 0,04$ – є статистично достовірною і значущою. Від'ємний зв'язок свідчить про його оберненість, тобто зі збільшенням залученості у навчальну діяльність зменшується ціннісне ставлення студентів до товаришів (одногрупників). Це можливо пов'язано з тим, що чим активнішими є студенти, тим більше зростає конкуренція між ними. Проте для підтвердження даної гіпотези потрібне додаткове дослідження.

Виходячи з проаналізованих даних можна побудувати таку кореляційну плеяду, як буде ілюструвати всі зв'язки між даними (рис. 1.2).

Виходячи з результатів нашого дослідження ми виявили, що психологічний клімат пов'язаний із успішністю студентів у навчальній діяльності та залученістю їх у навчальний процес і чим сприятливішим є клімат у групі, тим вищою є успішність респондентів і тим активніше вони приймають участь у навчальній діяльності.

Сприятливий психологічний клімат – це підсумок систематичної роботи куратора, психологів і всіх співробітників вищого навчального закладу. При порушенні позитивної атмосфери в колективі спершу визначається основне коло проблем колективу: характеристики і фактори сприятливого і несприятливого психологічного мікроклімату, формування і вдосконалення якого вимагає від психологів та адміністрації у закладах освіти розуміння емоційного стану людей, настроїв, відносин один з одним. Дуже важливим моментом у будь-якому колективі є наявність довіри. Адже довіра – це потужна універсальна сила, що впливає практично на все, що відбувається всередині установи і у відносинах між іншими

зкладами і одночасно є структурною та культурною характеристикою кожного окремого закладу.

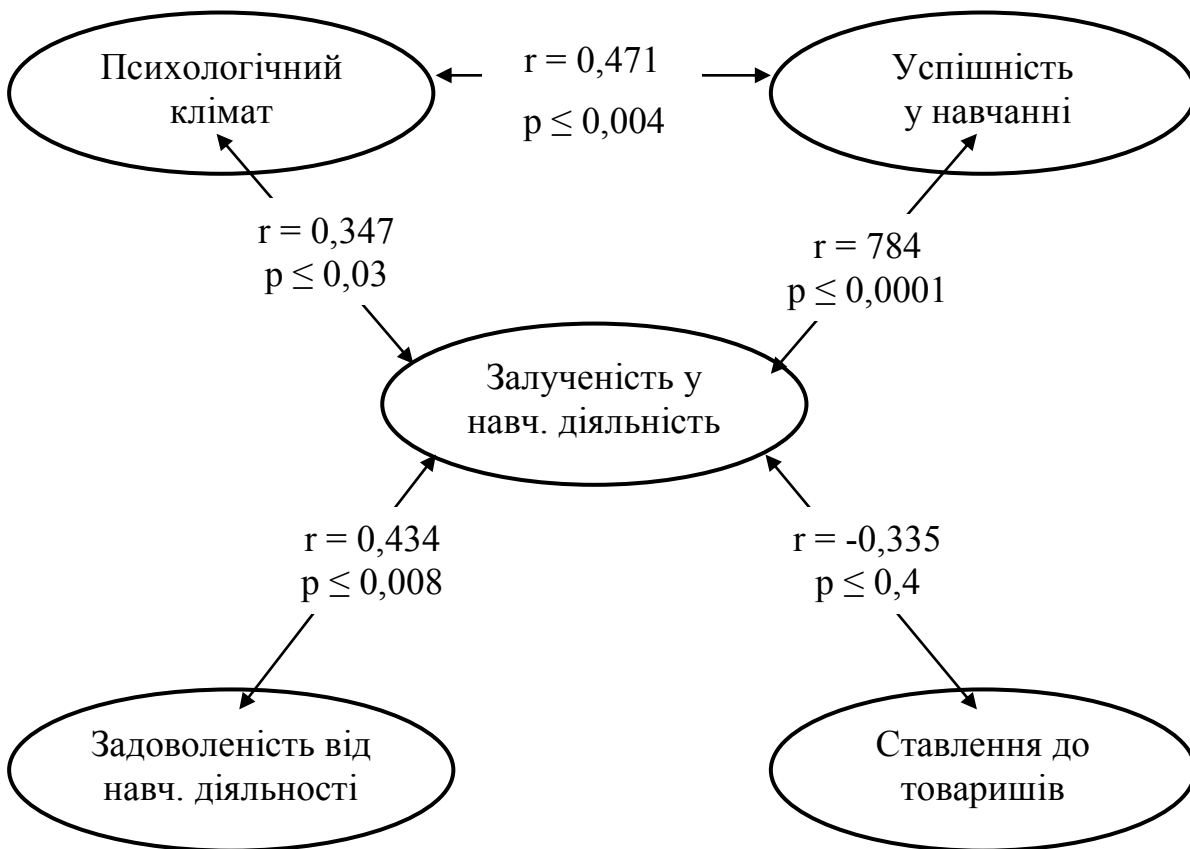

Рис. 1.2. Кореляційна плеяда дослідження впливу психологічного клімату на успішність студентів

Велике значення має робота щодо згуртування студентського колективу. З цією метою варто проводити творчі заходи і свята, трудові справи, турніри, олімпіади, зміцнювати традиції групи. Для цього створюються різноманітні об'єднання студентів. Спільне дозвілля та спільна робота допоможуть краще адаптуватися до університетського середовища, дізнатися більше про членів групи.

Варто сприяти залученню студентів у навчальну діяльність – мотивувати їх до участі у конференціях, круглих столах, заохочувати до написання наукових статей. Це сприятиме підвищенню задоволеності навчальною діяльністю, що в свою чергу впливатиме на ефективність і успішність навчання.

Список джерел:

1. Андреева Г. М. Социальная психология: Учебник [3-е изд.] / Г. М. Андреева. – М. : Наука, 1994. – 325 с.
2. Аникеева Н. П. Психологический климат в коллективе / Н. П. Аникеева. – М.: Просвещение, 1989. – 224 с.
3. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність: підр. для вузів / І. А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф.

- Кривонос. – К. : Вища школа, 1997. – 25 с.
4. Коломінський Н. Л. Психологія педагогічного менеджменту: Навч. посіб. / Н. Л. Коломінський. – К., 1996. – 34 с.
 5. Коломинский Я. Л. Психология взаимоотношений в малых группах: Учеб. Пособие [2-е изд., доп] / Я. Л. Коломинский. – Минск: ТетраСистемс, 2000 – 287 с.
 6. Ломов Б.Ф. Методические и теоретические проблемы психологии / Б. Ф. Ломов. – М. : Наука, 1984. – 348 - 350 с.
 7. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія: Навч. посіб. / С. Д. Максименко, В. О. Соловієнко. – К., 2000.
 8. Особливості соціально-психологічної адаптації сучасної студентської молоді: потреба у психологічному супроводі [Електронний ресурс] / В.Д. Острова. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/571/94>.
 9. Паригін Б. Д. Соціально-психологічний клімат колективу: шляхи і методи вивчення / Б. Д. Паригін. – Л., 1981. – 163 с.
 10. Психологічні особливості студентів, успішних у навчанні [Електронний ресурс] / Г.В. Астафурова. – Режим доступу: http://www.psyh.kiev.ua/Астафурова_Г.В._Психологічні_особливості_студентів,_успішних_у_навчанні.